

Fernando Pessoa

ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΑΝΗΣΥΧΙΑΣ

Εισαγωγή - Μετάφραση - Σημειώσεις
Μαρία Παπαδήμα

Fernando Pessoa

GUTENBERG

Fernando Pessoa

**BIBΛIO
ΤΗΣ ΑΝΗΣΥΧΙΑΣ**

Σύνθεση τοῦ Μπερνάρντο Σοάρες,
βοηθοῦ λογιστῆ στήν πόλη τῆς Λισαβόνας

Εἰσαγωγή - Μετάφραση - Σημειώσεις

Μαρία Παπαδήμα

ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ

GUTENBERG

Ἀθήνα 2018

Τί είναι *Τὸ βιβλίο τῆς Ἀνησυχίας*; Φανταστεῖτε μιὰ μείξη ἀποφθεγμάτων τοῦ Κόλεριτζ, ἡμερολογιακῶν σημειώσεων τοῦ Πὸλ Βαλερί καὶ μεγάλων αὐτοβιογραφικῶν κειμένων τοῦ Ρόμπερτ Μούζιλ. Καὶ πάλι κάτι θὰ ἔλειπε γιὰ νὰ περιγραφεῖ αὐτὸ τὸ μοναδικὸ στὸ εἶδος του βιβλίο.

THE GUARDIAN

Πολλές φορές ἔχει εἰπωθεῖ πὼς ἂν δὲν ὑπῆρχε ὁ Πεσσόα, ὁ Μπόρχες θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν ἀνακαλύψει. Ὁ Χάρολντ Μπλουὺμ τὸν τοποθετεῖ πλάι στὸν Δάντη καὶ τὸν Σαίξπηρ, στοὺς 24 συγγραφεῖς στοὺς ὁποίους στηρίζεται ἡ δυτικὴ λογοτεχνία. Ὁ Τζόρτζ Στάινερ τὸν χαρακτηρίζει «γίγαντα». Ἀποτελεῖ μόνος του ἓνα αὐτόνομο λογοτεχνικὸ εἶδος ποὺ πρέπει νὰ ἀνακαλύψετε.

THE INDEPENDENT

Τὸ ἀριστούργημα τοῦ μεγαλύτερου Πορτογάλου συγγραφέα. Ἡ γοητεία τῆς μοναξιάς, ὁ τρόπος ποὺ ἡ θλίψη χρωματίζει τὸν κόσμο.

THE NEW YORKER

Μὲ τὸ μοναδικὸ στὸ εἶδος του καὶ ἀνεξάντλη-
το γιὰ τὸν ἀναγνώστη *Βιβλίο τῆς Ἀνησυχίας* ὁ
Πεσσόα ἔκανε τὸν πνευματικὸ κόσμο τῆς Εὐρώ-
πης νὰ κοιτᾷ τὴ Λισαβόνα μὲ τὴν ἴδια εὐλάβεια
ποὺ κοιτᾷ τὸ Παρίσι τοῦ Προύστ, τὸ Δουβλίνο
τοῦ Τζόις καὶ τὴν Πράγα τοῦ Κάφκα.

DIE ZEIT

Ἕνα μαγικὸ «κινούμενο» βιβλίο ποὺ μαγνητίζει.

SÜDDEUTSCHE ZEITUNG

Δὲν θὰ βρεῖτε ἄλλο βιβλίο τόσο στενὰ δεμένο
μὲ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ. Γι' αὐτὸ τὸ λέει *Βιβλίο τῆς
Ἀνησυχίας*, γιατί ἡ ἀνησυχία εἶναι ὁ τρόπος μὲ
τὸν ὁποῖο βλέπουν τὴ ζωὴ οἱ ρομαντικοί, αὐτοὶ
ποὺ ξέρουν ὅτι ἂν ἡ καρδιὰ ἀρχίσει νὰ σκέφτε-
ται, θὰ σταματήσει.

EL PAIS

Τὸ ἔπος μιᾶς πολὺ εὐαίσθητης συνείδησης ποὺ
βρίσκει καταφύγιο στὸ ὄνειρο.

L' EXPRESS

Ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Πεσσόα στὸ ἀπόγειό
της. Τὸ διασημότερο ἔργο του. Ταυ-
τόχρονα τὸ πιὸ προσωπικό σας βιβλίο.
Σκέψεις, ἀποφθέγματα, ὄνειρα, ἱστορίες,
περιγραφές πού ὅλοι μπορεῖτε νὰ ἀπο-
λαύσετε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι τὸ τέλος ἢ
μὲ ὅποια σειρὰ θέλετε ἀνασυνθέτοντας
τὸ δικό σας *Βιβλίο τῆς Ἀνησυχίας*. Δὲν
θὰ τὸ χορταίνετε!

Δέν ἔκανα τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ ὄνειρεύομαι. Αὐτὸ ἦταν, καὶ μόνο αὐτό, τὸ νόημα τῆς ζωῆς μου. Ποτὲ δὲν εἶχα ἄλλη πραγματικὴ ἐνασχόληση πέρα ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ μου ζωὴ. Οἱ μεγαλύτερες συμφορὲς τῆς ζωῆς μου σβήνουν ὅταν ἀνοίγοντας τὸ παράθυρο στὸν δρόμο τοῦ ὄνειρου μου ξεχνῶ τὴ θεὰ στὴν κίνησή του.

Ποτὲ δὲν θέλησα νὰ εἶμαι τίποτε ἄλλο πέρα ἀπὸ ὄνειροπόλος. Σὲ ὅποιον μοῦ εἶπε νὰ ζήσω δὲν ἔδωσα ποτὲ σημασία. Ἀνῆκα ἀνέκαθεν σ' αὐτὸ ποὺ δὲν εἶναι ὅπου εἶμαι καὶ σ' αὐτὸ ποὺ ποτὲ δὲν μπόρεσα νὰ εἶμαι. Ὅ,τι δὲν εἶναι δικό μου, ὅσο ταπεινὸ καὶ νὰ εἶναι, εἶχε πάντα ποιήση γιὰ μένα. Ποτὲ δὲν ἀγάπησα ἄλλο ἀπὸ τὸ τίποτα. Ποτὲ δὲν ἐπιθύμησα ἄλλο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ δὲν μπορούσα νὰ φανταστῶ. Ἀπὸ τὴ ζωὴ τίποτε ἄλλο δὲν ζήτησα πέρα ἀπὸ τὸ νὰ περάσει ἀπὸ μέσα μου χωρὶς νὰ τὴν αἰσθανθῶ. Ἀπὸ τὴν ἀγάπη τὸ μόνο ποὺ ζήτησα ἦταν νὰ μείνει γιὰ πάντα ἓνα ὄνειρο μακρινό. Ἀπὸ τὰ ἐσωτερικά μου τοπία, ὅλα τους μὴ πραγματικά, αὐτὸ ποὺ πάντα μὲ εἴλκυε ἦταν τὸ μακρινό, καὶ τὰ τοξωτὰ γεφύρια ποὺ ἔσβηναν, στὴν ἴδια σχεδὸν ἀπόσταση μὲ τὰ τοπία τῶν ὄνειρων μου, εἶχαν μιὰ γλυκύτητα ὄνειρου σὲ σχέση μὲ ἄλλα μέρη τοῦ τοπίου — μιὰ γλυκύτητα ποὺ μ' ἔκανε νὰ τ' ἀγαπῶ.

Ἡ μανία μου νὰ θέλω νὰ δημιουργῶ ἓναν κόσμο ψεύτικο μὲ συνοδεύει ἀκόμα, καὶ μόνο στὸν θάνατό μου θὰ μ' ἐγκαταλείψει. Δέν τακτοποιῶ σήμερα στὰ συρτάρια μου κουβαρίστρες καὶ πιόνια ἀπὸ σκάκι — ἀπ' ὅπου ξεπροβάλλει ἓνας τρελὸς ἢ ἓνα ἄλογο—, ἀλλὰ λυπᾶμαι ποὺ δὲν τὸ κάνω... καὶ τακτοποιῶ στὴ φαντα-

σία μου, αναπαυτικά, σάν κάποιος πού τόν χειμώνα ζεσταίνεται στο τζάκι, μορφές πού κατοικοῦν, καί εἶναι σταθερές καί ζωντανές, στήν ἐσωτερική μου ζωή. Ἔχω ἕναν κόσμο ἀπό φίλους μέσα μου, μέ δική τους ζωή, ἀληθινή, καθορισμένη καί ἀτελή.

Κάποιοι γνωρίζουν δυσκολίες, ἄλλοι ἔχουν μιὰ ζωή μποέμικη, γραφική καί ταπεινή. Κάποιοι ἄλλοι εἶναι ἐμπορικοί ἀντιπρόσωποι. (Τό νά μπορῶ νά μέ ὄνειρευτῶ ἐμπορικό ἀντιπρόσωπο ὑπῆρξε ἀνέκαθεν μιὰ ἀπό τίς μεγαλύτερες φιλοδοξίες μου — ἀπραγματοποίητη εὐτυχῶς!) Ἄλλοι κατοικοῦν σέ χωριά καί κεφαλοχώρια κοντά στα σύνορα μιᾶς Πορτογαλίας πού ὑπάρχει μέσα μου· ἔρχονται στήν πόλη κι ἐκεῖ τυχαῖα τοὺς συναντῶ καί τοὺς ἀναγνωρίζω, ἀνοίγοντάς τους τήν ἀγκαλιά μου, μέ συγκίνηση... Κι ὅταν τὰ ὄνειρεύομαι αὐτά, περπατώντας πάνω-κάτω μέσα στο δωμάτιό μου, μιλώντας δυνατά, χειρονομώντας... ὅταν τὰ ὄνειρεύομαι ὅλα αὐτά, καί μέ φαντάζομαι νά τοὺς συναντῶ, χαίρομαι δλόκληρος, πραγματοποιοῦ τὰ ὄνειρά μου, πηδῶ ἀπό χαρά, λάμπουν τὰ μάτια μου, ἀνοίγω τήν ἀγκαλιά μου καί νιώθω μιὰ εὐτυχία πελώρια, πραγματική, ἀσύγκριτη.

Ἄ, δὲν ὑπάρχει νοσταλγία πιὸ ὀδυνηρὴ ἀπὸ αὐτὴν τῶν πραγμάτων πού ποτὲ δὲν ὑπῆρξαν! Αὐτὸ πού νιώθω ὅταν σκέφτομαι τὸ παρελθὸν πού εἶχα στὸν πραγματικό χρόνο, ὅταν κλαίω πάνω στο κουφάρι τῆς ζωῆς τῶν περασμένων παιδικῶν μου χρόνων, ... ἀκόμα κι αὐτὸ δὲν φτάνει τὴν ὀδυνηρὴ ζέση καί τὴν ταραχὴ μέ

τις ὁποῖες κλαίω τὸ ὅτι δὲν ὑπῆρξαν πραγματικὲς οἱ ταπεινὲς μορφὲς τῶν ὀνειρῶν μου, οἱ δευτερεύουσες αὐτὲς μορφὲς ποὺ θυμᾶμαι πὼς εἶδα μόνο μιὰ φορά, τυχαῖα, στὴν ψευτοζωή μου, στρίβοντας σὲ κάποια γωνιά τοῦ ὄραματός μου, περνώντας μπροστὰ ἀπὸ μιὰ ἐξώπορτα σ' ἓναν δρόμο ποὺ περπάτησα πάνω-κάτω χιλιάδες φορές στὸ ὄνειρό μου.

Ἡ λύσσα μου ἐπειδὴ ἡ νοσταλγία δὲν μπορεῖ νὰ ζωντανέψει καὶ νὰ ἀναστήσει αὐτὰ τὰ πλάσματα γίνεταὶ ἀκόμα πιὸ θρηνητικὴ ἐναντία στὸν Θεό, ποὺ δημιουργεῖ ἀδυνατότητες, ὅταν σκέφτομαι πὼς οἱ φίλοι μου τοῦ ὀνείρου, μὲ τοὺς ὁποίους ἐζήσα τόσες λεπτομέρειες μιᾶς πλασματικῆς ζωῆς, μὲ τοὺς ὁποίους εἶχα τόσες λαμπρὲς συζητήσεις, σὲ καφενεῖα τῆς φαντασίας μου, δὲν ἀνήκουν τελικὰ σὲ κανέναν χῶρο ὅπου θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι, πραγματικά, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ συνείδηση ποὺ ἔχω γι' αὐτούς! ὦ, τὸ νεκρὸ παρελθὸν ποὺ κουβαλᾶω μαζί μου καὶ ποὺ δὲν ὑπῆρξε παρὰ μόνο μαζί μου! Τὰ ἄνθη τοῦ κήπου στὸ σπιτάκι τῆς ἐξοχῆς ποὺ δὲν ὑπῆρξε παρὰ μόνο ἐντός μου. Τὰ κηπευτικά, τὰ ὀπωροφόρα δέντρα, ὁ πευκῶνας τῆς ἀγροικίας ποὺ δὲν ἦταν παρὰ ἓνα ὄνειρό μου! Οἱ ὑποθετικὲς μου ἐπαύλεις, οἱ περίπατοί μου σὲ μιὰ ἐξοχὴ ποὺ δὲν ὑπῆρξε ποτέ! Τὰ δέντρα στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου, τὰ μονοπάτια, οἱ πέτρες, οἱ χωρικοὶ ποὺ περνοῦν... ὅλα αὐτὰ ποὺ δὲν ὑπῆρξαν παρὰ μόνο στὸ ὄνειρό μου, εἶναι χαραγμένα στὴ μνήμη μου καὶ μὲ πονᾶνε, κι ἐγώ, ποὺ πέρασα ὧρες νὰ τὰ ὀνειρεύομαι, στὴ συνέχεια περνᾶω ὧρες νὰ θυμᾶμαι πὼς τὰ ὀνειρεύτηκα καὶ στὴν

πραγματικότητα αυτό που νιώθω είναι νοσταλγία, ένα παρελθόν που κλαίω, μιὰ πραγματική ζωή πεθαμένη που τήν κοιτάζω επίσημη στο φέρετρό της.

Υπάρχουν επίσης τὰ τοπία και οί ζωές που δέν υπήρξαν έντελῶς έσωτερικά. Όρισμένοι πίνακες χωρίς μεγάλη καλλιτεχνική άξία, όρισμένες έλαιογραφίες που υπήρχαν στους τοίχους με τίς όποιες συμβίωσα πολλές ώρες — ύπερβαίνουν τήν πραγματικότητα μέσα μου. Η αίσθηση ήταν έν προκειμένω διαφορετική, πιό όδυνηρή, πιό θλιβερή. Φλεγόμενι από τόν πόθο που δέν μπορούσα νά είμαι εκεί που βρίσκονταν, πραγματικές ή όχι. Νά μπορούσα τουλάχιστον νά είμαι μιὰ ακόμα μορφή, σχεδιασμένη με μολύβι, δίπλα σ' εκείνο τó δασύλλιο κάτω από τó φῶς του φεγγαριού που υπήρχε σ' εκείνη τή μικρή γκραβούρα σ' ένα δωμάτιο που κοιμήθηκα όταν ήμουν πολύ πολύ μικρός! Νά μπορούσα νά σκεφτώ ότι βρισκόμουν εκεί κρυμμένος, στο δασύλλιο δίπλα στο ποτάμι, μ' εκείνο τó αιώνιο φεγγαρόφωτο (άν και κακοσχεδιασμένο), νά κοιτάζω τόν άνθρωπο που περνάει σέ μιὰ βάρκα κάτω από τά σκυμμένα κλαδιά μιᾶς ίτιᾶς! Τό γεγονός ότι δέν μπορούσα νά όνειρευτώ έντελῶς με πονούσε. Τό πρόσωπο τῆς νοσταλγίας μου ήταν άλλο. Οί χειρονομίες τῆς άπελπισίας μου ήταν διαφορετικές. Η άδυνατότητα που με βασάνιζε ήταν μιὰ άγωνία άλλης φύσης. "Α, νά μὴν έχουν όλα αυτά ένα νόημα έν Θεῶ, νά μὴν πραγματοποιούνται σύμφωνα με τó πνεῦμα τῶν έπιθυμιῶν μας, δέν ξέρω ποῦ, σ' έναν χρόνο κάθετο, συνυπόστατο με

τὴν κατεύθυνση τῆς νοσταλγίας μου καὶ τῆς ὄνειρο-πόλησής μου! Νὰ μὴν ὑπάρχει, ἔστω μόνο γιὰ μένα, ἓνας παράδεισος καμωμένος ἀπ' αὐτὰ ὅλα! Νὰ μὴν μπορῶ νὰ συναντήσω τοὺς φίλους ποὺ ὄνειρεύτηκα, νὰ περιπλανηθῶ στοὺς δρόμους ποὺ δημιούργησα, νὰ ξυπνήσω μὲ τὴ φασαρία ἀπὸ τὰ κοκόρια καὶ τὶς κόττες καὶ ἀπὸ τὸ πρωινὸ συγύρισμα τοῦ σπιτιοῦ, τοῦ σπιτιοῦ στὴν ἐξοχὴ ὅπου μὲ φαντάζομαι... καὶ ὅλα αὐτὰ τέλεια καμωμένα ἀπὸ τὸν Θεό, βαλμένα σ' ἐκείνη τὴν τέλεια τάξη προκειμένου νὰ ὑπάρξουν, στὴν ἀπαιτούμενη μορφή προκειμένου νὰ τὰ ἀποκτήσω, ποὺ οὔτε τὰ ὄνειρά μου δὲν μποροῦν νὰ τὰ προσεγγίσουν παρὰ μόνο στὴν ἀπουσία μιᾶς διάστασης τοῦ ἐσωτερικοῦ χώρου ποὺ δίνει κατάλυμα σ' αὐτὲς τὶς ταπεινὲς πραγματικότητες...

Σηκώνω τὸ κεφάλι ἀπὸ τὸ χαρτὶ ὅπου γράφω... Εἶναι ἀκόμα νωρίς. Δὲν εἶναι ἀκόμα μεσημέρι κι εἶναι Κυριακή. Ἡ ὀδύνη τῆς ζωῆς, ἡ ἀρρώστια τοῦ νὰ εἶσαι συνειδητός, γίνονται ἓνα μὲ τὸ κορμί μου καὶ μὲ ταράζουν. Νὰ μὴν ὑπάρχουν νησιὰ γιὰ τοὺς ἀπαρηγόρητους, ταπεινὲς δέντροστοιχίες ἀνέκαθεν ἀνεύρετες, γιὰ τοὺς ἀπομονωμένους στὸ ὄνειρο! Νὰ πρέπει νὰ ζῶ καί, ἔστω καὶ λίγο, νὰ δρῶ· νὰ πρέπει νὰ συγχρωτίζομαι μὲ κόσμο μόνο καὶ μόνο γιατί ὑπάρχουν ἄλλοι ἄνθρωποι, ἐπίσης πραγματικοί, στὴ ζωή! Νὰ πρέπει νὰ βρισκομαι ἐδῶ γράφοντας αὐτά, γιατί μοῦ εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ψυχὴ μου νὰ τὸ κάνω, καί, ἀκόμα κι αὐτό, νὰ μὴν μπορῶ ἀπλῶς νὰ τὸ ὄνειρευτῶ, νὰ τὸ ἐκφράσω χωρὶς λόγια, χωρὶς κἀν συνειδηση, μὲ ἓνα δικό μου

κατασκεύασμα, από μουσική και αποσύνθεση, ώστε να αναβλύσουν δάκρυα από τα μάτια μου μόνο και μόνο νιώθοντας πώς εκφράζομαι, και να κυλήσω σαν ένα ποτάμι μαγεμένο, σε μιὰ άργη ροή του ίδιου του έαυτού μου, διαρκώς όλο και περισσότερο προς τὸ άσύνειδο και τὸ Μακρινό, χωρίς κανένα νόημα πέραν του Θεού.

93.

Ἡ ένταση τῶν αίσθήσεων υπήρξε άνέκαθεν πιὸ αδύναμη σ' έμένα άπ' ό,τι ἡ ένταση τῆς συνείδησής τους. Ὑπέφερα άνέκαθεν περισσότερο με τῆ συνείδηση ότι υποφέρω παρά με τὸν πόνο ότι εἶχα συνείδηση.

Ἡ ζωὴ τῶν συγκινήσεών μου μετακινήθηκε έξαρχῆς στις αἴθουσες τῆς σκέψης, κι εκεί μέσα έξησα άνέκαθεν με μεγαλύτερη έμβέλεια τῆ συγκινησιακῆ γνώση τῆς ζωῆς.

Και καθὼς ἡ σκέψη, όταν φιλοξενεῖ τῆ συγκίνηση, γίνεται πιὸ άπαιτητικῆ από αὐτήν, αὐτὸ τὸ καθεστὼς συνείδησης στὸ όποῖο επέλεξα νὰ ζῆσω όσα ένιωθα έκανε πιὸ καθημερινό, πιὸ έπιδερμικό, πιὸ έρεθιστικὸ τὸν τρόπο πὸ αἰσθανόμουν.

Με δημιούργησα ἠχώ και ἄβυσσο, με τῆ σκέψη μου. Πολλαπλασιάστηκα, έμβαθύνοντας μέσα μου. Τὸ παραιμιρὸ έπεισόδιο — μιὰ μεταβολὴ έξαιτίας του φωτός, ἡ στριφογυριστῆ πτώση ενός ξεροῦ φύλλου, ένα κιτρινισμένο πέταλο λουλουδιοῦ πὸ ξεκολλάει, ἡ φωνὴ από τῆν ἄλλη πλευρὰ του τοίχου, ἢ τὰ βήματα αὐτοῦ

πού μιλάει μαζί μ' ἐκεῖνα τοῦ ἄλλου πού θά πρέπει νά τόν ἀκούει, ἡ μισάνοιχτη αὐλόπορτα τῆς παλιᾶς ἀγροικίας, ἡ αὐλή πού βλέπει στήν καμάρα τῶν σπιτιῶν πού ἀκουμπᾶνε τὸ ἕνα πάνω στὸ ἄλλο κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ — ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα, πού δὲν μοῦ ἀνήκουν, φυλακίζουσι τὸν στοχασμὸ τῶν αἰσθήσεών μου μὲ δεσμούς ἀντήχησης καὶ νοσταλγίας. Σὲ καθεμιὰ ἀπὸ αὐτὲς τίς αἰσθήσεις μου εἶμαι ἄλλος, ἀνανεώνομαι ὀδυνηρὰ σὲ κάθε ἀκαθόριστη ἐντύπωση.

Ζῶ ἀπὸ ἐντυπώσεις πού δὲν μοῦ ἀνήκουν, ἐκκρεμὲς πού σημαίνει παραιτήσεις, ἄλλος ἀκόμα καὶ στὸν τρόπο πού εἶμαι ἐγώ.

94.

Ζῶ εἶναι: εἶμαι ἄλλος. Οὔτε νὰ αἰσθάνομαι εἶναι δυνατὸν ἂν σήμερα αἰσθάνομαι ὅπως αἰσθάνθηκα χτές: αἰσθάνομαι σήμερα τὸ ἴδιο μὲ χτές δὲν εἶναι αἰσθάνομαι — εἶναι θυμᾶμαι σήμερα τί αἰσθάνθηκα χτές, εἶμαι σήμερα τὸ ζωντανὸ πτώμα ἐκείνου πού χτές ἦταν ἡ ζωὴ πού χάθηκε.

Νὰ σβήνεις τὰ πάντα ἀπὸ τὸν πίνακα ἀπὸ τῆ μιὰ μέρα στήν ἄλλη, νὰ εἶσαι νέος μὲ κάθε νέο ξημέρωμα, σὲ μιὰ διαρκῶς ἀνανεούμενη παρθενικότητα τῆς συγκίνησης — αὐτό, καὶ μόνο αὐτό, ἀξίζει τὸν κόπο νὰ εἶμαστε ἢ νὰ ἔχουμε, γιὰ νὰ εἶμαστε ἢ νὰ ἔχουμε αὐτὸ πού ἀτελῶς εἶμαστε.

Αὐτὸ τὸ ξημέρωμα εἶναι τὸ πρῶτο τοῦ κόσμου. Ποτὲ αὐτὸ τὸ ροδαλὸ χρωμα πού γίνεται κίτρινο ἀχνό

κι ύστερα λευκό θερμό δὲν στάθηκε ἔτσι πάνω στὸ πρόσωπο μὲ τὸ ὁποῖο τὰ σπίτια τῆς δύσης κοιτάζουν μὲ τὰ ἄπειρα τζαμένια μάτια τους τῆ σιωπῆ ποὺ ἔρχεται μέσ' ἀπὸ τὸ φῶς ποὺ δυναμώνει. Ποτὲ δὲν ὑπῆρξε αὐτὴ ἡ ὥρα, μήτε αὐτὸ τὸ φῶς, οὔτε αὐτὸ τὸ ὄν ποὺ εἶμαι ἐγώ. Αὔριο αὐτὸ ποὺ θὰ ὑπάρξει θὰ εἶναι ἄλλο, καὶ αὐτὸ ποὺ θὰ δῶ θὰ εἶναι ἰδωμένο ἀπὸ καινούρια μάτια, γεμάτα μὲ νέα ὄραση.

Ψῆλὰ βουναὶ τῆς πόλης! Ἀπέραντα ἀρχιτεκτονήματα ποὺ οἱ ἀπότομες πλαγιὲς συγκρατοῦν καὶ μεγεθύνουν, διαστρωμάτωση κτιρίων συσσωρευμένων τὸ ἓνα πάνω στὸ ἄλλο, ποὺ τὸ φῶς κεντάει μὲ σκιὲς καὶ ἐγκαύματα — εἶστε σήμερα, εἶστε ἐγώ, γιατί σᾶς βλέπω, εἶστε αὐτὸ ποὺ [δὲν θὰ εἶστε] αὔριο, καὶ σᾶς ἀγαπῶ γερμένος στὴν κουπαστὴ σὰν ἓνα πλοῖο ποὺ διασταυρώνεται μὲ ἄλλο πλοῖο καὶ ἀφήνει στὸ πέρασμά του ἄγνωστες νοσταλγίες.

95.

Διήρησεσά ὦρες ἀγνοούμενες, διαδοχικὲς στιγμὲς χωρὶς σχέσηη μεταξύ τους, στὸν περίπατο ποὺ ἔκανα, νύχτα, στὴν ἔρημη ἀκρογιαλιά. "Ὅλες οἱ σκέψεις ποὺ ἔχουν κάνει ἀνθρώπους νὰ ζοῦν, ὅλες οἱ συγκινήσεις ποὺ οἱ ἀνθρωποὶ ἔχουν πάψει νὰ ζοῦν, πέρασαν ἀπὸ τὸ μυαλό μου, σὰν σκοτεινὴ περίληψη τῆς ἱστορίας, σ' ἐκείνον τὸν περιπατητικὸ στοχασμὸ μου στὴν ἀκρογιαλιά.

Υπέφερα μέσα μου, μαζί μου, τίς προσδοκίες ὅλων τῶν ἐποχῶν, καὶ μαζί μου ἔκαναν περίπατο, στὴν ἀκρο-

γιαλιὰ ὅπου ἀκουγόταν ἡ θάλασσα, οἱ ἀγωνίες ὄλων τῶν ἐποχῶν. Ὅ,τι οἱ ἄνθρωποι ἀγάπησαν καὶ δὲν τὸ ἔκαναν, ὅ,τι δολοφόνησαν κἀνοντάς το, ὅ,τι οἱ ψυχές ὑπῆρξαν καὶ κανεῖς δὲν τὸ εἶπε — ἀπ' ὅλα αὐτὰ δημιουργήθηκε ἡ αἰσθανόμενη ψυχὴ μου, μὲ τὴν ὁποία ἔκανα περίπατο τῆ νύχτα στὴν ἀκρογιαλιά. Κι αὐτὸ ποὺ ἐξέπληξε τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς ἐραστές σὲ σχέση μὲ τὸν ἄλλο, αὐτὸ ποὺ ἡ γυναῖκα ἔκρυβε ἀνέκαθεν ἀπὸ τὸν σύζυγό της, αὐτὸ ποὺ ἡ μητέρα σκέφτεται γιὰ τὸ παιδί ποὺ δὲν ἀπέκτησε, αὐτὸ ποὺ ἔλαβε μορφὴ μόνο σ' ἓνα χαμόγελο ἢ σὲ μιὰ περίσταση, σ' ἓναν καιρὸ ποὺ δὲν ἦταν αὐτὸς ἢ σὲ μιὰ συγκίνηση ποὺ λείπει — ὅλα αὐτά, στὸν περίπατό μου στὴν ἀκρογιαλιά, ἦρθαν μαζί μου καὶ γύρισαν μαζί μου, καὶ τὰ κύματα διαστρέβλωναν μεγαλόπρεπα τὴ μουσικὴ ὑπόκρουση ποὺ μ' ἔκανε νὰ τὰ κοιμᾶμαι.

Εἴμαστε αὐτοὶ ποὺ δὲν εἴμαστε, κι ἡ ζωὴ εἶναι σύνομη καὶ θλιβερή. Ὁ ἦχος τῶν κυμάτων τῆ νύχτα εἶναι ἓνας ἦχος τῆς νύχτας· καὶ πόσοι δὲν τὸν ἀκουσαν μέσα στὴν ψυχὴ τους, σὰν τὴ σταθερὴ ἐλπίδα ποὺ διαλύεται στὸ σκοτάδι μ' ἓναν ὑπόκωφο ἦχο ἀφροῦ ποὺ σκάει στὰ βάθη! Πόσα δάκρυα δὲν δάκρυσαν αὐτοὶ ποὺ ἀπέκτησαν, πόσα δάκρυα δὲν ἔχυσαν αὐτοὶ ποὺ πέτυχαν! Καὶ ὅλα αὐτά, στὸν περίπατο στὴν ἀκρογιαλιά, ἔγιναν γιὰ μένα τὸ μυστικὸ τῆς νύχτας καὶ ἡ ἐξομολόγηση τῆς ἀβύσσου. Πόσοι εἴμαστε! Πόσοι σφάλλου-με! Ποιές θάλασσες ἠχοῦν μέσα μας, στὴ νύχτα τοῦ εἴμαστε, μέσα ἀπὸ τὴν ἀκρογιαλιὰς ποὺ αἰσθανόμαστε τὸν ἑαυτὸ μας στὴς προεκτάσεις τῆς συγκίνησης!

198.

ΠΡΟΖΑ ΔΙΑΚΟΠΩΝ

Ἡ μικρὴ παραλία, ποὺ σχημάτιζε ἕναν κόλπο πάρα πολὺ μικρό, ἀποκομμένη ἀπ' τὸν κόσμον ἀπὸ δυὸ μικροσκοπικὰ ἀκρωτήρια, ὑπῆρξε, γιὰ ἐκεῖνες τὶς διακοπὲς τῶν τριῶν ἡμερῶν, τὸ καταφύγιό μου ἀπὸ μένα τὸν ἴδιο. Κατέβαινε κανεὶς στὴν παραλία ἀπὸ μιὰ πρωτόγονη σκάλα, ποὺ ξεκινούσε, ψηλά, μὲ ξύλινα σκαλοπάτια, καὶ στὴ μέση γινόταν σκαλιὰ σκαμμένα στὸν βράχο, μὲ κουπαστὴ ἀπὸ σκουριασμένο σίδηρο. Καὶ κάθε φορὰ ποὺ κατέβαινα τὴν παλιὰ σκάλα, κυρίως ἀπὸ τὰ πέτρινα σκαλιὰ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου ὡς κάτω, ἔβγαινα ἀπὸ τὴν ἴδια μου τὴν ὑπαρξὴ καὶ μὲ συναντούσα.

Λένε οἱ μυστικιστές, ἢ κάποιον ἀπ' αὐτούς, ὅτι ὑπάρχουν ὑπέρτατες στιγμὲς κατὰ τὶς ὁποῖες ἡ ψυχὴ θυμᾶται, μὲ τὴ συγκίνηση ἢ μ' ἕνα μέρος τῆς μνήμης, μιὰ στιγμὴ, ἢ μιὰ πλευρά, ἢ μιὰ σκιά, μιᾶς προηγούμενης ἐνσάρκωσης. Καθὼς λοιπὸν ἐπιστρέφει σ' ἕναν χρόνον ποὺ εἶναι ἐγγύτερος ἀπ' ὅ,τι τὸ παρὸν στὴ γένεση καὶ τὴν ἀπαρχὴ τῶν πραγμάτων, αἰσθάνεται, κατὰ κάποιον τρόπο, μιὰ παιδικότητα καὶ μιὰ ἀπελευθέρωση.

Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι κατεβαίνοντας αὐτὴ τὴ σκάλα, ποὺ τώρα πιά χρησιμοποιεῖται ἐλάχιστα, καὶ φτάνοντας ἀργὰ στὴ μικρὴ πάντα ἔρημη παραλία, χρησιμοποιούσα ἕνα μαγικὸ μέσο γιὰ νὰ βρεθῶ πιὸ κοντὰ στὴν πιθανὴ μονάδα ποὺ εἶμαι. Μερικὲς στιγμὲς καὶ συμπεριφορὲς τῆς καθημερινῆς μου ζωῆς —ποὺ

ἀντιπροσωπεύονται στὸ διαρκές μου εἶναι μὲ ἐπιθυμίες, ἀποστροφές, ἀνησυχίες—ἐξαφανίζονταν ἀπὸ μένα σὰν φρουροὶ ποὺ ἔπεσαν σὲ ἐνέδρα, ἔσβηναν μέσα στὶς σκιές σὲ σημεῖο ποὺ νὰ μὴν ἀντιλαμβάνεται κανεὶς περὶ τίνος ἐπρόκειτο, κι ἐγὼ ἔφτανα σὲ μιὰ κατάσταση ἐσωτερικῆς ἀπόστασης ὅπου μοῦ ἦταν δύσκολο νὰ θυμηθῶ τὸ χτὲς ἢ νὰ ἀναγνωρίσω ὡς δικό μου τὸ ὄν ποὺ ζεῖ ἐντός μου κάθε μέρα. Οἱ ἀμετάβλητες συγκινήσεις μου, οἱ κανονικὰ ἀκανόνιστες συνήθειές μου, οἱ συζητήσεις μου μὲ ἄλλους ἀνθρώπους, οἱ προσαρμογές μου στὴν κοινωνικὴ δομὴ τοῦ κόσμου — ὅλα αὐτὰ μοῦ φαίνονταν σὰν πράγματα ποὺ εἶχα διαβάσει κάπου, ἀδρανεῖς σελίδες μιᾶς τυπωμένης βιογραφίας, λεπτομέρειες κάποιου μυθιστορήματος, ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ἐνδιάμεσα κεφάλαια ποὺ διαβάζουμε ἐνῶ σκεφτόμαστε κάτι ἄλλο, καὶ τὸ νῆμα τῆς διήγησης χαλαρώνει τόσο σὲ σημεῖο ποὺ κολουριάζεται στὸ πάτωμα.

Τότε, στὴν παραλία ὅπου δὲν ἀκούγονταν παρὰ τὰ κύματά της ἢ ὁ ἄνεμος ποὺ περνοῦσε ψηλὰ στὸν οὐρανό, σὰν ἓνα μεγάλο ἀνύπαρκτο ἀεροπλάνο, ἐγκαταλείπουν σ' ἓνα νέο εἶδος ὀνείρων — πράγματα ἄμορφα καὶ γλυκά, θαύματα τῆς βαθιᾶς ἐντύπωσης, χωρὶς εἰκόνες, χωρὶς συγκινήσεις, καθαρὰ σὰν τὸν οὐρανὸ καὶ τὰ νερά, ποὺ ἀντηχοῦσαν σὰν τοὺς στραβίλους ποὺ ξεδίπλωνε ἡ θάλασσα καθὼς ὀρθωνόταν ἀπὸ τὸ βάθος μιᾶς μεγάλης ἀλήθειας· θάλασσα ποὺ ἀνατρίχιαζε μ' ἓνα γαλάζιο πλάγιο πέρα μακριὰ καὶ πρασίνιζε σὰν γύριζε πίσω παίρνοντας ἀποχρώσεις γλαυκές, καὶ ἀφοῦ ἔσπαγε συρίζοντας ἀνοίγε σὲ χίλιους βραχίονες ποὺ

Ξεδιπλώνονταν σὲ μαυριδερὴ ἄμμο καὶ ξεθυμασμένο ἄφρό, κλείνοντας στὴν ἀγκαλιά της ὅλα τὰ κύματα τῆς ἀκρογιαλιάς καὶ τὶς ἐπιστροφές στὴν ἐλευθερία τῆς ἀπαρχῆς, τὶς θεϊκὲς νοσταλγίες, τὶς μνηῆμες, ὅπως ἐτούτη, ἄμορφη καὶ χωρὶς πόνου, μιᾶς προηγούμενης εὐτυχισμένης κατάστασης, ἓνα σῶμα νοσταλγίας μὲ ψυχὴ ἀπὸ ἄφρό, τὴν ἀνάπαυση, τὸν θάνατο, τὸ ὄλον ἢ τὸ τίποτα ποὺ περιβάλλει σὰν μιὰ ἀπέραντη θάλασσα τὸ νησι τῶν ναυαγῶν ποὺ εἶναι ἡ ζωὴ.

Κι ἐγὼ κοιμόμουν χωρὶς ὕπνο, ἔχοντας ἤδη ἀποστρέψει τὸ πρόσωπο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἔβλεπα μὲ τὶς αἰσθήσεις μου, λυκόφως τοῦ ἑαυτοῦ μου, ἤχος νεροῦ ἀνάμεσα σὲ δέντρα, ἡρεμία τῶν μεγάλων ποταμῶν, δροσιὰ τῶν μελαγχολικῶν ἀπόβραδων, ἀργὴ ἀναπνοὴ τοῦ λευκοῦ στήθους στὸν παιδικὸ ὕπνο τοῦ στοχασμοῦ.

199.

Ἡ τέρψη τοῦ νὰ μὴν ἔχουμε οἰκογένεια μὴτε συντροφιά, αὐτὴ ἢ γλυκιὰ γεύση σὰν τῆς ἐξορίας, ὅπου νιώθουμε τὴν ὑπερηφάνεια τοῦ ξεριζωμοῦ νὰ μετατρέπει μέσα μας σὲ ἀκαθόριστη ἡδονὴ τὴν ἀόριστη ἀνησυχία ποὺ ἔχουμε γιὰτὶ εἴμαστε μακριὰ — ὅλα αὐτὰ τὰ ἀπολαμβάνω μὲ τὸν τρόπο μου, ἀδιάφορα. Γιατὶ μιὰ ἀπὸ τὶς χαρακτηριστικὲς λεπτομέρειες τῆς πνευματικῆς μου στάσης εἶναι ὅτι ἡ προσοχὴ δὲν πρέπει νὰ καλλιεργεῖται ὑπερβολικά, καὶ ὅτι καὶ τὸ ὄνειρο ἀκόμα πρέπει νὰ τὸ κοιτάζουμε ἀπὸ ψηλά, ἔχοντας τὴν ἀριστοκρατικὴ συνείδηση ὅτι τὸ κάνουμε νὰ ὑπάρχει.

Τὸ νὰ δίνουμε ὑπερβολικὴ σημασία στὸ ὄνειρο εἶναι σὰν νὰ δίνουμε τελικὰ ὑπερβολικὴ σημασία σ' ἓνα πράγμα πὸν χωρίστηκε ἀπὸ μᾶς τοὺς ἴδιους, πὸν ὀρθώθηκε, ὅπως μπόρεσε, σὲ πραγματικότητά καὶ πού, ἐξαιτίας αὐτοῦ, ἔχασε τὸ ἀπόλυτο δικαίωμα τῆς εὐγένειας μὲ τὴν ὁποία θὰ τοῦ συμπεριφερόμασταν.

200.

Ἡ συνήθεια εἶναι μιὰ ἐστία. Ἡ καθημερινότητα εἶναι μητρική. Ὑστερα ἀπὸ μιὰ εὐρεία ἔφοδο στὴ μεγάλη ποίηση, στὰ ὑψώματα τοῦ ὑπέρτατου στόχου, στὶς κορυφές τοῦ ὑπερβατικοῦ καὶ τοῦ μυστικοῦ, νιώθουμε ὑπέροχα, νιώθουμε ὅλη τὴ ζεστασιά τῆς ζωῆς, σὰν ἐπιστρέφουμε στὸ πανδοχεῖο ὅπου γελοῦν οἱ εὐτυχισμένοι ἀνόητοι, γιὰ νὰ πιοῦμε μαζί τους, τὸ ἴδιο ἀνόητοι, ὅπως μᾶς ἔκανε ὁ Θεός, εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὸ σύμπαν πὸν μᾶς δόθηκε καὶ ἀφήνοντας τὰ ὑπόλοιπα σ' αὐτοὺς πὸν σκαρφαλώνουν βουνά, χωρὶς ὠστόσο νὰ κάνουν τίποτα ἐκεῖ πάνω.

Δὲν μὲ συγκινεῖ καθόλου ὅταν ἀκούω νὰ λένε, γιὰ ἓναν ἄνθρωπο πὸν θεωρῶ τρελὸ ἢ ἡλίθιο, ὅτι ξεπερνᾷ ἓναν συνηθισμένο ἄνθρωπο σὲ πολλὲς περιστάσεις καὶ ἐπιτυχίες τῆς ζωῆς. Οἱ ἐπιληπτικοὶ στὴ διάρκεια τῆς κρίσης τους ἔχουν πολὺ μεγάλη δύναμη, οἱ παρανοϊκοὶ συλλογίζονται ὅπως λίγοι φυσιολογικοὶ ἄνθρωποι μποροῦν νὰ τὸ κάνουν, οἱ μανιακοὶ πὸν βρίσκονται σὲ θρησκευτικὸ παραλήρημα μαζεύουν πλήθη πιστῶν ὅσο λίγοι (ἂν ὑπάρχουν κάποιοι) δημαγωγοὶ καταφέρνουν

νά τὸ κάνουν, καὶ μὲ μιὰ ἐσωτερικὴ δύναμη ποὺ οἱ ἄλλοι δὲν κατορθώνουν νὰ μεταδώσουν στοὺς ὀπαδοὺς τους. Κι ὅλα αὐτὰ δὲν ἀποδεικνύουν τίποτε ἄλλο παρὰ ὅτι ἡ τρέλα εἶναι τρέλα. Προτιμῶ τὴν ἥττα γνωρίζοντας τὴν ὁμορφιὰ τῶν λουλουδιῶν παρὰ τὴ νίκη στὴ μέση τῶν ἐρήμων, γεμάτη ἀπ' τὴν τυφλότητα τῆς ψυχῆς, συντροφιά μὲ τὴ μηδαμινότητά της τὴν ἀποκομμένη ἀπὸ τὰ πάντα.

Πόσες φορές τὸ ἐπιπόλαιο ὄνειρό μου μοῦ ἀφήνει μιὰ φρίκη γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ ζωὴ, μιὰ σωματικὴ ναυτία γιὰ τοὺς μυστικισμοὺς καὶ τίς στοχαστικὲς σκέψεις. Μὲ τί βιασύνη τρέχω ἀπὸ τὸ σπίτι, ὅπου ὄνειρεύομαι, στὸ γραφεῖο· ἀντικρίζω τὴ φάτσα τοῦ Μορέιρα σὰν νὰ ἔφτανα τελικὰ σὲ κάποιο λιμάνι. "Ἄν τὸ καλοσκεφτῶ, προτιμῶ τὸν Μορέιρα ἀπ' ὅλο τὸν ἀστρικό κόσμο· προτιμῶ τὴν πραγματικότητα ἀπὸ τὴν ἀλήθεια· προτιμῶ τὴ ζωὴ, ναί, ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ ποὺ τὴ δημιούργησε." Ἔτσι μοῦ δόθηκε, ἔτσι θὰ τὴ ζήσω. Ὀνειρεύομαι ἐπειδὴ ὄνειρεύομαι, ἀλλὰ δὲν ὑποφέρω τὴν προσβολὴ αὐτὴ καθ'αυτὴν νὰ δίνω στὰ ὄνειρα ἄλλη ἀξία πέρα ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι τὸ ἐσωτερικὸ μου θέατρο, ὅπως δὲν δίνω στὸ κρασί, χωρὶς ὥστόσο ν' ἀπέχω ἀπὸ αὐτό, τὸ ὄνομα τῆς τροφῆς ἢ τῆς ἀναγκαιότητος τῆς ζωῆς.

201.

Ἐπὶ πρὶν τὸ ξημέρωμα, ἀντίθετα πρὸς τίς ἡλιακὲς συνήθειες αὐτῆς τῆς φωτεινῆς πόλης, ἡ ὀμίχλη εἶχε τυλίξει σ' ἓναν λευκὸ μανδύα, ποὺ ὁ ἥλιος ἔκανε νὰ χρο-

σίξει ὄλο καὶ πιὸ πολὺ, τὰ πολυάριθμα σπίτια, τὰ ἀφανισμένα διαστήματα, τὶς προεξοχὲς τῆς γῆς καὶ τῶν κτιρίων. Ὅταν ἔφτασε ὡστόσο ἡ ὑπέρτατη ὥρα πρὶν ἀπ' τὸ μεσημέρι — ἡ ἀπαλὴ ὀμίχλη ἄρχισε νὰ διαλύεται, καί, σὰν πνοὲς ἀπὸ σκιᾶς πέπλων, νὰ χάνεται ἀστάθμητα. Γύρω στὶς δέκα τὸ πρωὶ μόνο ἓνα ἀραιὸ ἄσχημο γαλάζιο στὸν οὐρανὸ φανέρωνε ὅτι εἶχε ὑπάρξει ὀμίχλη.

Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πόλης ζωντάνευαν πάλι καθὼς γλιστροῦσε ἡ μάσκα ποὺ τὰ σκέπαζε. Ὅπως ὅταν ἀνοίγει ἓνα παράθυρο, ἡ μέρα ποὺ εἶχε ἤδη ἀνατείλει, ἀνέτειλε. Ὑπῆρξε μιὰ ἐλαφρῶν μεταβολὴ σὲ ὄλους τοὺς θορύβους. Φανερώθηκαν. Μιὰ γαλαζωπὴ ἀπόχρωση γλίστρησε ὡς καὶ μέχρι τὶς πλάκες τοῦ δρόμου καὶ στὴν ἀπρόσωπη αὐρα τοῦ κάθε διαβάτη. Ὁ ἥλιος ἦταν ζεστός, ἀλλὰ ἀκόμα ὑγρὰ ζεστός. Τὸν διηθοῦσε ἀόρατα ἡ ὀμίχλη ποὺ πιά δὲν ὑπῆρχε.

Τὸ ζύπνημα μιᾶς πόλης, εἴτε μέσα στὴν ὀμίχλη εἴτε ὄχι, ὑπῆρξε ἀνέκαθεν γιὰ μένα ἓνα θέαμα πιὸ συγγινητικὸ ἀπ' ὅ,τι ἡ ἀνατολὴ τῆς αὐγῆς πάνω ἀπὸ τὴν ἐξοχὴ. Ἡ πόλη ζωντανεύει πολὺ περισσότερο, ἔχεις πολὺ περισσότερο νὰ περιμένεις, ὅταν, ἀντὶ ἀπλῶς νὰ χρυσίζει, πρῶτα μὲ σκοτεινὸ φῶς, ὕστερα μὲ φῶς ὑγρὸ, ἀργότερα μὲ φωτεινὸ χρυσό, τὰ χορτάρια, τὰ περιγράμματα τῶν θάμνων, τὶς ἀνοιχτὲς παλάμες τῶν φύλλων, ὁ ἥλιος πολλαπλασιάζει τὶς δυνατές του ἐπιδόσεις στὰ παράθυρα, στοὺς τοίχους, στὶς στέγες — στὰ τόσα παράθυρα, στοὺς τόσο διαφορετικοὺς τοίχους, στὶς τόσο ποικιλόμορφες στέγες — ἀπέραντο πρωὶ μεταβαλ-

λόμενο σὲ τόσες μεταβαλλόμενες πραγματικότητες. Μιὰ αὐγὴ στὴν ἐξοχὴ μοῦ κάνει καλὸ· μιὰ αὐγὴ στὴν πόλη μοῦ κάνει καλὸ καὶ κακό, καὶ γι' αὐτὸ μοῦ κάνει περισσότερο καλὸ. Ναι, γιατί ἡ μεγαλύτερη ἐλπίδα ποῦ μοῦ φέρνει ἔχει, ὅπως ὅλες οἱ ἐλπίδες, ἐκείνη τὴ μακρινὴ καὶ νοσταλγικὴ γεύση ὅτι δὲν εἶναι πραγματικότητα. Ἡ αὐγὴ στὴν ἐξοχὴ ὑπάρχει· ἡ αὐγὴ στὴν πόλη ὑπόσχεται. Ἡ μιὰ μᾶς κάνει νὰ ζοῦμε· ἡ ἄλλη μᾶς κάνει νὰ σκεφτόμαστε. Κι ἐγὼ πρέπει πάντα νὰ αἰσθάνομαι, ὅπως οἱ τρισκατάρτοι, ὅτι ἀξίζει περισσότερο νὰ σκέφτομαι παρὰ νὰ ζῶ.

202.

Μετὰ τὴν πρώτη ὕφεση τῆς ζέστης καθὼς φθίνει τὸ καλοκαίρι, ἤρθαν, κάποια ἀπογεύματα, μερικὲς ἀποχρώσεις πιὸ γλυκὲς τοῦ ἀπέραντου οὐρανοῦ, μερικὲς πνοὲς κρύας αὔρας, ποῦ ἀνήγγελλαν τὸ φθινόπωρο. Δὲν εἶχαν ξεπρασινίσει ἀκόμα τὰ φυλλώματα, οὔτε εἶχαν πέσει τὰ φύλλα, οὔτε νιώθαμε ἐκείνη τὴν ἀπέραντη ἀγωνία ποῦ συνοδεύει τὴν αἴσθησή μας τοῦ ἐξωτερικοῦ θανάτου, ποῦ μιὰ μέρα θὰ εἶναι καὶ ὁ δικὸς μας. Ἦταν σὰν μιὰ κούραση τῆς προσπάθειας νὰ ὑπάρχουμε, ἓνας ἀπέραντος ὕπνος ποῦ σκεπάζει τίς τελευταῖες χειρονομίες τῆς δράσης. Ἄ, αὐτὰ τὰ ἀπογεύματα ἔχουν μιὰ τόσο ὀδυνηρὴ ἀδιαφορία ποῦ, πρὶν ἀρχίσει στὰ πράγματα τὸ φθινόπωρο, ἀρχίζει ἐντὸς μας.

Κάθε φθινόπωρο ποῦ ἔρχεται εἶναι πιὸ κοντὰ στὸ τελευταῖο φθινόπωρο ποῦ θὰ ἔχουμε, καὶ τὸ ἴδιο ἰσχύει

για τὴν ἀνοιξὴ ἢ τὸ καλοκαίρι· ἀλλὰ τὸ φθινόπωρο θυμίζει, ἐξαιτίας τῆς φύσης του, τὸ τέλος τῶν πάντων, ἐνῶ τὴν ἀνοιξὴ ἢ τὸ καλοκαίρι εἶναι εὐκόλο, μὲ τὸ βλέμμα, νὰ τὸ ξεχνᾶμε. Δὲν εἶναι ἀκόμα τὸ φθινόπωρο, δὲν εἶναι ἀκόμα στὴν ἀτμόσφαιρα τὸ κίτρινο τῶν πεσμένων φύλλων ἢ ἡ ὑγρὴ θλίψη τοῦ καιροῦ ποὺ θὰ γίνει χειμῶνας ἀργότερα. Ἀλλὰ ὑπάρχει μιὰ σκιὰ προδικασμένης θλίψης, μιὰ μελαγχολία ντυμένη γιὰ ταξίδι, στὸ συναίσθημα ποὺ μᾶς κάνει ἀόριστα προσεκτικούς στὴν πολύχρωμη διάδοση τῶν πραγμάτων, στὸν διαφορετικὸ ἦχο τοῦ ἀνέμου, στὴν πιὸ παλιὰ ἡσυχία ποὺ διαχέεται, ὅταν πέφτει ἡ νύχτα, μέσ' ἀπὸ τὴν ἀναπόφευκτη παρουσία τοῦ σύμπαντος.

Ναί, θὰ διαβοῦμε ὅλοι, θὰ τὰ διαβοῦμε ὅλα. Τίποτα δὲν θὰ μείνει ἀπὸ αὐτὸν ποὺ χρησιμοποιοῦσε συναισθήματα καὶ γάντια, ἀπὸ αὐτὸν ποὺ μιλοῦσε γιὰ θάνατο καὶ τοπικὴ πολιτικὴ. Καθὼς εἶναι τὸ ἴδιο φῶς ποὺ φωτίζει τὰ πρόσωπα τῶν ἀγίων καὶ τὶς γκέτες τῶν περαστικῶν, θὰ εἶναι ἡ ἴδια ἀπουσία φωτὸς ποὺ θὰ βυθίσει στὸ σκοτάδι τὸ τίποτα ποὺ θὰ μείνει ἀπὸ τοὺς μὲν ἐπειδὴ ὑπῆρξαν ἅγιοι καὶ ἀπὸ τοὺς δὲ ἐπειδὴ χρησιμοποιοῦσαν γκέτες. Στὸν τεράστιο στρόβιλο, ἴδιο μ' αὐτὸν τῶν ξερῶν φύλλων, ὅπου κεῖται νωχελικὰ ὁ κόσμος ὀλόκληρος, τὰ βασίλεια ἀξίζουν τὸ ἴδιο μὲ τὰ φορέματα τῶν μοδιστρῶν, κι οἱ ξανθὲς πλεξίδες τῶν κοριτσιῶν παίρνουν μέρος στὴν ἴδια θανάσιμη περιδίνηση μ' ἐκείνη τῶν σκῆπτρων ποὺ ἀντιπροσώπευσαν αὐτοκρατορίες. "Ὅλα εἶναι τίποτα, καὶ στὸ προαύλιο τοῦ Ἀοράτου, ποὺ ἡ ἀνοιχτὴ του πόρτα δείχνει μό-

νο, μπροστά, μιὰ πόρτα κλειστή, χορεύουν ἔρμιαια στὸν ἄνεμο πού τὰ κινεῖ χωρίς χέρια, ὅλα τὰ πράγματα, μικρά καὶ μεγάλα, πού σχημάτισαν, γιὰ μᾶς καὶ μέσα μας, τὸ αἰσθητὸ σύστημα τοῦ σύμπαντος. Ὅλα εἶναι σκιαὰ καὶ σκόνη ἀνακατεμένα, δὲν ὑπάρχει ἄλλη φωνὴ πέρα ἀπὸ τὸν ἦχο πού κάνουν ὅσα ὁ ἄνεμος σηκώνει καὶ παρασύρει, οὔτε ἄλλη σιωπὴ πέρα ἀπὸ αὐτὴν πού ἀφήνει ὁ ἄνεμος. Κάποιοι, φύλλα ἐλαφριά, λιγότερο αἰχμάλωτα τῆς γῆς γιὰτὶ εἶναι ἐλαφρύτερα, φτάνουν πρὸ ψηλά ἀπὸ τὴ δίνη τοῦ Προαυλίου καὶ πέφτουν μακρύτερα ἀπὸ τὸν κύκλο πού σχηματίζουν τὰ βαρύτερα. Ἄλλοι, φύλλα σχεδὸν ἀόρατα, ὁμοιόμορφη σκόνη, διαφορετικὴ μόνο ἀν τὴν κοιτάζουμε ἀπὸ πολὺ κοντά, ἔχουν τὴν κλίνη τους στὸ κέντρο τοῦ στροβίλου. Ἄλλοι πάλι, κορμοὶ μικροσκοπικοί, παρασύρονται σὲ κύκλο καὶ πέφτουν ἐδῶ κι ἐκεῖ. Μιὰ μέρα, στὸ τέλος τῆς γνώσης τῶν πραγμάτων, θ' ἀνοίξει ἡ πόρτα τοῦ βάθους καὶ ὅλα ὅσα ὑπῆρξαμε —σκουπίδια ἄστρων καὶ ψυχῶν— θὰ τὰ σκουπίσουν ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, ὥστε ὅλα ὅσα ὑπάρχουν νὰ ξαναρχίσουν.

Ἡ καρδιά μου μὲ πονάει σὰν ξένο σῶμα. Ὁ ἐγκέφαλός μου κοιμᾶται ὅλα ὅσα αἰσθάνομαι. Εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ φθινοπώρου πού φέρνει στὴν ἀτμόσφαιρα καὶ στὴν ψυχὴ μου αὐτὸ τὸ φῶς χωρίς χαμόγελο πού στριφώνει μ' ἓνα κίτρινο σκοτωμένο τὸ συγκεχυμένο περιγράμμα τῶν ἐλάχιστων σύννεφων πρὸς τὴ μεριά τῆς δύσης. Εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ φθινοπώρου, καὶ ἡ σαφὴς γνώση, σ' αὐτὴ τὴ διαυγὴ ὥρα, τῆς ἀνώδυμης ἀνεπάρκειας τῶν πάντων. Τὸ φθινόπωρο, ναι, τὸ φθινόπωρο,

αυτό που υπάρχει κι αυτό που θα υπάρξει, και ἡ προδικασμένη κούραση ὅλων τῶν κινήσεων, ἡ προδικασμένη διάψευση ὅλων τῶν ὀνείρων. Τί μπορῶ νὰ ἐλπίζω καὶ ἀπὸ τί πράγμα; Ἦδη, ὅσον ἀφορᾷ αὐτὸ που σκέφτομαι γιὰ μένα, προχωρῶ ἀνάμεσα στὰ φύλλα καὶ τὶς σκόνες τοῦ προαυλίου, στὴ χωρὶς νόημα τροχιά τοῦ τίποτα, κάνοντας ἕναν ἤχο ζωῆς στὶς καθαρὲς πλάκες που χρυσίζει ἕνας πλάγιος ἥλιος κάποιου τέλους δὲν ξέρω ποῦ.

“Ὅλα ὅσα σκέφτηκα, ὅλα ὅσα ὀνειρεύτηκα, ὅλα ὅσα ἔκανα ἢ δὲν ἔκανα — ὅλα αὐτὰ θὰ πᾶνε στὸ φθινόπωρο, ὅπως τὰ καμένα σπέρτα που εἶναι πεταμένα στὸ πάτωμα σὲ διάφορα σημεῖα, ἢ τὰ χαρτιά που εἶναι τσαλακωμένα σχηματίζοντας ψεύτικα μπαλάκια, ἢ οἱ μεγάλες αὐτοκρατορίες, ὅλες οἱ θρησκείες, οἱ φιλοσοφίες μὲ τὶς ὁποῖες ἐπαιζαν, φτιάχνοντάς τες, τὰ μισοκοιμισμένα παιδιὰ τῆς ἀβύσσου. “Ὅλα ὅσα ὑπῆρξε ἡ ψυχὴ μου, ἀπὸ τὶς προσδοκίες μου ὅλες ὡς τὸ κοινὸ σπῆτι ὅπου κατοικῶ, ἀπὸ τοὺς θεοὺς που εἶχα ὡς τὸ ἀφεντικὸ Βάσκες που ἔχω, ὅλα θὰ πᾶνε στὸ φθινόπωρο, ὅλα στὸ φθινόπωρο, στὴν ἀδιάφορη τρυφερότητα τοῦ φθινοπώρου. “Ὅλα στὸ φθινόπωρο, ναί, ὅλα στὸ φθινόπωρο...

203.

Δὲν ξέρουμε ἂν αὐτὸ που τελειώνει μὲ τὴ μέρα γίνεται μέσα μας ἀνώφελος πόνος ἢ ἂν αὐτὸ που εἶμαστε εἶναι μιὰ πλάνη ἀνάμεσα στὶς σκιές, καὶ δὲν υπάρχει

τίποτε άλλο πέρα από τή μεγάλη σιωπή χωρίς άγριό-
 παπιες, πού πέφτει πάνω στις λίμνες όπου τὰ καλά-
 μια όρθώνουν τούς ναυχελικούς βλαστούς τους. Δέν ξέ-
 ρουμε τίποτα, δέν μένει ούτε καν ή μνήμη από τις ιστο-
 ρίες τών παιδικών μας χρόνων, φύκια, κι ούτε άργει
 ή θωπεία τών μελλοντικών ούρανών, αύρα όπου ή άσά-
 φεια άνοίγει άργά σε άστέρια. Το καντήλι τρεμοπαί-
 ζει άβέβαια στον ναό όπου κανείς πιά δέν πηγαίνει,
 λιμνάζουν οι στέρνες στον ήλιο τών έρημων άγροικιών,
 κανείς δέν γνωρίζει το όνομα πού κάποιος έγραψε κά-
 ποτε στον κορμό, και τὰ προνόμια τών άνώνυμων άν-
 θρώπων διασκορπίστηκαν σαν χαρτιά σκισμένα όπως
 όπως, στους δρόμους όπου φυσούσε δυνατός άέρας και
 σταμάτησαν όταν κάποιο εμπόδιο βρέθηκε μπροστά
 τους. Κάποιοι άλλοι θα σκύψουν από το ίδιο παράθυρο
 πού έσκυψαν και οι άλλοι· κοιμοῦνται όσοι ξέχασαν
 την κακιά σκιά, νοσταλγοί του ήλιου πού δέν είχαν·
 κι εγώ πού τολμῶ χωρίς πράξεις, θα τελειώσω χωρίς
 τύψεις, ανάμεσα σε μουσκεμένα καλάμια, μέσα στη
 λάσπη του κοντινού ποταμιού και την υποβόσκουσα
 κούρασή μου, κάτω από άπέραντα φθινόπωρα του από-
 βραδου, σε άδιανόητα πέρατα του κόσμου. Και μέσ'
 απ' όλα αυτά σαν συριγμός άγωνίας γυμνής, θα αι-
 σθανθῶ την ψυχή μου πίσω από αυτή την όνειροπό-
 ληση — ούρλιαχτό βαθύ και καθαρό, άνώφελο στο σκο-
 τάδι του κόσμου.

ΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Γιὰ ὅποιον κάνει τὴ ζωὴ του ἀπὸ τὸ ὄνειρο, καὶ ἀπὸ τὴν καλλιέργεια τῶν αἰσθήσεων του σὲ θερμοκήπιο μιὰ θρησκεία καὶ μιὰ πολιτικὴ, γι' αὐτόν, τὸ πρῶτο βῆμα, αὐτὸ ποὺ δείχνει στὴν ψυχὴ μας ὅτι ἔκανε τὸ πρῶτο βῆμα, εἶναι νὰ αἰσθάνεται τὰ ἐλάχιστα πράγματα μὲ τρόπο θαυμαστὸ καὶ ὑπερβολικὸ. Αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο βῆμα, καὶ τὸ πρῶτο βῆμα δὲν εἶναι τίποτα παραπάνω ἀπὸ αὐτό. Νὰ ξέρεις νὰ βάζεις στὴ γεύση ἑνὸς φλιτζανιοῦ τσάι τὴν ἀκραία ἡδονὴ ποὺ ὁ φυσιολογικὸς ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ βρεῖ μόνο στὶς μεγάλες χαρὲς —οἱ ὁποῖες προέρχονται ἀπὸ τὴ φιλοδοξία ποὺ αἴφνης ἱκανοποιεῖται πλήρως ἢ ἀπὸ τὶς νοσταλγίες ποὺ αἰφνιδίως ἐξαφανίζονται— ἢ στὶς τελικὲς καὶ σαρκικὲς πράξεις τοῦ ἔρωτα· νὰ μπορεῖς νὰ βρίσκεις, κοιτάζοντας ἕνα ἡλιοβασίλεμα ἢ παρατηρώντας μιὰ διακοσμητικὴ λεπτομέρεια, ἐκείνη τὴν ἀπελπισία τῆς αἴσθησης ποὺ κατὰ γενικὸ κανόνα μπορεῖ νὰ σοῦ δώσει ὄχι αὐτὸ ποὺ μπορεῖς νὰ δεῖς ἢ νὰ ἀκούσεις, ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ μπορεῖς νὰ μυρίσεις ἢ νὰ γευτεῖς — αὐτὴ τὴν ἐγγύτητα τοῦ ἀντικειμένου τῆς αἴσθησης ποὺ μόνο οἱ σαρκικὲς αἰσθήσεις —ἢ ἀφή, ἢ γεύση, ἢ ὄσφρηση— σμιλεύουν πάνω στὴ συνείδηση· νὰ μπορεῖς νὰ κάνεις τὴν ἐσωτερικὴ ὕραση, τὴν ἀκοή τοῦ ὁνείρου —ὅλες τὶς αἰσθήσεις τὶς φανταστικὲς ἢ τοῦ φανταστικοῦ— ἀποδέκτριες καὶ ἀπτές σὰν τὶς αἰσθήσεις ποὺ εἶναι στραμμένες πρὸς τὰ ἔξω: ἐπιλέγω αὐτές, καὶ μπορεῖ κανεῖς

νά φανταστεί άλλες ανάλογες, μεταξύ τῶν αἰσθήσεων τις ὅποιες αὐτὸς ποὺ τις καλλιεργεῖ κατορθώνει, ἔχοντας ἐκπαιδευτεῖ, νά ὀδηγήσει σὲ παροξυσμό, προκειμένου νά δώσουν μιὰ ἔννοια συγκεκριμένη καὶ ἐγγύτερη αὐτοῦ ποὺ ἐπιδιώκω νά ἐκφράσω.

Ἡ ἐπίτευξη ὥστόσο αὐτοῦ τοῦ βαθμοῦ αἰσθησης συνεπάγεται γιὰ τὸν ὁπαδὸ τῶν αἰσθήσεων τὸ ἀνάλογο βάρος ἢ σωματικὸ φορτίο τῶν ὁποίων αἰσθάνεται κατ' ἀναλογία, μὲ τὴν ἴδια συνειδητὴ ἀπελπισία, ὅ,τι ὀδυνηρὸ ἐπιβάλλεται ἔξωθεν, καὶ ἐνίοτε ἐπίσης ἔσωθεν, τῆ στιγμῇ τῆς προσοχῆς του. Ὅταν λοιπὸν διαπιστώνει ὅτι τὸ αἰσθάνομαι ὑπερβολικὰ, ἂν ἐνίοτε εἶναι ἀπολαμβάνω ὑπερβολικὰ, ἄλλες φορές πάλι εἶναι ὑποφέρω ὑπὲρ τὸ δέον, καὶ ἀκριβῶς ἐπειδὴ τὸ διαπιστώνει, ὁ ὄνειροπόλος ἀναγκάζεται νά κάνει τὸ δεύτερο βῆμα στὴν ἀνάταση πρὸς τὸν ἑαυτὸ του. Ἀφήνω στὴν ἄκρη τὸ βῆμα ποὺ μπορεῖ ἢ ὄχι νά κάνει, καὶ πού, ἀναλόγως ἂν μπορεῖ ἢ ὄχι νά τὸ κάνει, θὰ καθορίσει αὐτὴ ἢ τὴν ἄλλη συμπεριφορά του, τὸν τρόπο βαδίσματος, στὰ βήματα ποὺ θὰ κάνει, ἀναλόγως κατὰ πόσο μπορεῖ ἢ ὄχι νά ἀπομονωθεῖ ἐντελῶς ἀπὸ τὴν πραγματικὴ ζωὴ (ἂν εἶναι πλούσιος ἢ ὄχι — γιὰτὶ σὲ αὐτὸ συνοψίζονται ὅλα). Γιὰτὶ ὑποθέτω πῶς εἶναι σαφὲς ἀνάμεσα στὶς γραμμὲς αὐτοῦ ποὺ ἀφηγοῦμαι ὅτι, ἀναλόγως μὲ τὴ δυνατότητα ἢ ὄχι τοῦ ὄνειροπόλου νά ἀπομονώνεται καὶ νά ἀφοσιώνεται στὸν ἑαυτὸ του, μὲ μικρότερη ἢ μεγαλύτερη ἔνταση πρέπει νά ἐπικεντρώνεται στὸ ἔργο του, τὸ ὁποῖο εἶναι νά ἀφυπνίσει νοσηρὰ τὴ λειτουργία τῶν αἰσθήσεών του ποὺ ἀφοροῦν τὰ

πράγματα και τὰ ὄνειρα. "Όποιος ὀφείλει νὰ ζήσει ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, ἐνεργητικὰ καὶ συναναστρεφόμενος μαζί τους —καὶ εἶναι πραγματικὰ δυνατὸν νὰ μειώσῃ στὸ ἐλάχιστο τὴν οἰκειότητα ποὺ πρέπει νὰ ἔχει μὲ αὐτούς (ἢ οἰκειότητα καὶ ὄχι ἡ ἀπλὴ ἐπαφὴ μὲ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι αὐτὴ ποὺ εἶναι ἐπιζήμια)—, θὰ πρέπει νὰ παγώσῃ ὅλη τὴν ἐπιφάνεια τῆς συναναστροφῆς του μὲ τοὺς ἄλλους ὥστε κάθε ἀδελφικὴ καὶ κοινωνικὴ χειρονομία ποὺ ἀπευθύνεται σ' αὐτὸν νὰ γλιστράει καὶ νὰ μὴ διεισδύει οὔτε νὰ ἐντυπώνεται πάνω του. Φαίνονται πολλὰ αὐτά, ἀλλὰ εἶναι λίγα. Εἶναι εὐκολο νὰ ἀπομακρύνῃς τοὺς ἀνθρώπους: ἀρκεῖ νὰ μὴν τοὺς πλησιάζεις. Τέλος, παρακάμπτω αὐτὸ τὸ θέμα καὶ ἐπανέρχομαι σ' αὐτὸ ποὺ εἶχα ξεκινήσει νὰ ἐξηγῶ.

Ἡ δημιουργία μιᾶς ὀξυδέρκειας καὶ μιᾶς πολυπλοκότητος ἄμεσης στὶς πιὸ ἀπλὲς καὶ ἀναπόφευκτες αἰσθήσεις ὀδηγεῖ ἐπίσης, ὅπως εἶπα πρίν, πέρα ἀπὸ τὴν ἄμετρη αὐξηση τῆς ἀπόλαυσης ποὺ δίνει τὸ αἰσθάνεσθαι, στὴν ὑπερβολικὴ αὐξηση τῆς ὀδύνης ποὺ προκαλεῖ τὸ αἰσθάνεσθαι. Γι' αὐτό, τὸ δεύτερο βῆμα τοῦ ὄνειροπόλου θὰ πρέπει νὰ εἶναι νὰ ἀποφεύγει τὴν ὀδύνη. Δὲν θὰ πρέπει νὰ τὴν ἀποφεύγει ὅπως ἓνας στωικὸς ἢ ἓνας ἐπικούρειος τῆς πρώτης κατηγορίας — καταστρέφοντας τὴ φωλιά του γιατί ἔτσι θὰ σκληραγωγηθεῖ γιὰ τὴν ἡδονή, ὅπως καὶ γιὰ τὸν πόνο. Θὰ πρέπει, ἀντιθέτως, νὰ ἐπιζητεῖ τὴν ἡδονὴ στὸν πόνο, καὶ ἐν συνεχείᾳ νὰ ἐκπαιδευτεῖ προκειμένου νὰ αἰσθάνεται ψεύτικα τὸν πόνο, ὥστε νὰ νιώθει, αἰσθανόμενος τὸν πόνο, μιὰ κάποια ἀπόλαυση. Ὑπάρχουν πολ-

λοι δρόμοι για να επιτύχει κανείς αυτή τη συμπεριφορά. 'Ο ένας είναι να επικεντρωνόμαστε υπερβολικά στην ανάλυση του πόνου, έχοντας προδιαθέσει το πνεύμα μας ώστε να μην αναλύει την ήδονη αλλά μόνο να τη νιώθει· είναι μια συμπεριφορά πιο εύκολη, ασφαλώς για τους ανώτερους ανθρώπους απ' ό,τι φαίνεται. Το να αναλύω τον πόνο και να συνηθίζω να υποβάλλω τον πόνο στην ανάλυση κάθε φορά που εμφανίζεται, έως ότου αυτό αρχίσει να λαμβάνει χώρα ένστικτωδώς και χωρίς σκέψη, προσθέτει σε οίονδηποτε πόνο την απόλαυση τῆς ανάλυσης. 'Αν υπερβάλουμε την έξουσία και το ένστικτο τῆς ανάλυσης, σύντομα ἡ άσκησή της απορροφά τὰ πάντα και από τον πόνο δὲν απομένει παρά μόνο μιὰ άπροσδιόριστη ὕλη πρὸς ανάλυση.

'Αλλη μέθοδος, πιο λεπτή και πιο δύσκολη, είναι να μάθουμε να ἑνσαρκώνουμε τον πόνο σε μιὰ συγκεκριμένη ιδανική μορφή. Νὰ δημιουργοῦμε ἕνα άλλο 'Εγὼ που θὰ αναλάβει να υποφέρει μέσα μας, να υποφέρει αυτό που υποφέρουμε. Νὰ δημιουργοῦμε κατόπιν ἕναν ἑσωτερικό σαδισμό, ἑντελῶς μαζοχιστικό, που να απολαμβάνει τον πόνο μας σὰν να ἦταν ἄλλου. Αὐτή ἡ μέθοδος —που ἡ πρώτη της ἐντύπωση, ὅταν τὴ διαβάξεις, μοιάζει ἀδύνατη— δὲν ἐνέχει καθόλου δυσκολίες για τοὺς μυημένους στὸ να ψεύδονται στὸν ἑαυτό τους. 'Αντιθέτως, εἶναι ἐξόχως πραγματοποιήσιμη. Καὶ ὅταν τὸ καταφέρνουμε, τί γεύση αἵματος και ἄρρώστιας, τί παράξενη ἐπίγευση μακρινῆς και παρακμιακῆς απόλαυσης, ἀποκτοῦν ὁ πόνος και ἡ ὀδύνη! 'Ο πόνος μοιάζει μὲ τὴν ἀνήσυχη και ὀδυνηρὴ κορυφω-

ση τῶν σπασμῶν. Ἡ ὀδύνη, ἡ μακρόσυρτη καὶ ἀργὴ ὀδύνη ἔχει τὸ μύχιο κίτρινο τῆς ἀκαθόριστης εὐτυχίας ποὺ χαρακτηρίζει τὴ βαθιὰ βιωμένη ἀνάρρωση. Καὶ μιὰ ἐκζήτηση παλιομοδίτικη, ποὺ ἀποπνέει ἀνησυχία καὶ νωχέλεια, κάνει νὰ μοιάζει αὐτὴ ἡ περίπλοκη αἴσθησις τῆς ἀναστάτωσης ποὺ προκαλοῦν οἱ ἡδονές στὴν ἰδέα ὅτι εἶναι περαστικές, μὲ τὴ νωχέλεια ποὺ ἀποκτοῦν οἱ ἀπολαύσεις ἐξαιτίας τῆς προκαταβολικῆς κούρασης ἢ ὁποία γεννιέται ὅταν σκεφτόμαστε τὴν κούραση ποὺ θὰ φέρουν.

Ὑπάρχει μιὰ τρίτη μέθοδος γιὰ νὰ δώσουμε στὶς ὀδύνες τὴ λεπτότητα τῶν ἡδονῶν καὶ νὰ κάνουμε ἀπὸ τίς ἀμφιβολίες καὶ τίς ἀνησυχίες μιὰ μαλακὴ κλίση. Συνίσταται στὸ νὰ δίνουμε στὶς ἀγωνίες καὶ τὰ βάσανα, μέσω μιᾶς παροξυσμικῆς ἐφαρμογῆς τῆς προσοχῆς, μιὰ τόσο μεγάλη ἔνταση, ποὺ λόγω τῆς ἴδιας τῆς ὑπερβολῆς μᾶς προσπορίζουν τὴν ἡδονὴ τῆς ὑπερβολῆς, ὅπως ἐπίσης λόγω τῆς βιαιότητάς τους ὑποδεικνύουν σὲ ὅποιον, λόγω συνήθειας καὶ ἐκπαίδευσης τῆς ψυχῆς του, ἀφιερώνεται καὶ ἀφοσιώνεται στὴν ἡδονή, τὴν ἡδονὴ ποὺ πονάει γιὰτὶ εἶναι πολλὴ ἡδονή, τὴν ἀπόλαυση ποὺ ἔχει τὴ γεύση αἵματος γιὰτὶ μᾶς πλήγωσε. Καὶ ὅταν, ὅπως στὴν περίπτωσή μου —ὡς δημιουργός ποὺ εἶμαι ψεύτικων ἐκζητήσεων, ἀρχιτέκτων ποὺ κατασκευάζω ἀπὸ μόνος μου αἰσθήσεις ἐκλεπτοσμένες μέσω τῆς εὐφυΐας, τῆς παραίτησης ἀπὸ τὴ ζωὴ, τῆς ἀνάλυσης καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ πόνου—, καὶ οἱ τρεῖς αὐτὲς μέθοδοι χρησιμοποιοῦν ἀπὸ κοινοῦ, ὅταν μιὰ ὀδύνη, ποὺ τὴν αἰσθανόμαστε ἄμεσα καὶ δὲν μᾶς ἀφή-

νει περιθώρια για προσωπική στρατηγική, αναλυθεῖ μέχρι ἐξαντλήσεως, τοποθετηθεῖ σὲ ἓνα ἐξωτερικὸ Ἐγὼ μέχρι τυραννίας καὶ ἐνταφιαστεῖ μέσα μας μέχρι τὸ ἀπόγειο τοῦ νὰ εἶναι πόνος, τότε πραγματικὰ αἰσθάνομαι ὁ θριαμβευτῆς καὶ ὁ ἥρωας. Τότε σταματάει ἡ ζωὴ μου, καὶ ἡ τέχνη σέρνεται στὰ πόδια μου.

“Ὅλα αὐτὰ συνιστοῦν μόνο τὸ δεύτερο βῆμα ποὺ ὁ ὄνειροπόλος ὀφείλει νὰ κάνει γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ τὸ ὄνειρό του.

Τὸ τρίτο βῆμα ποὺ ὀδηγεῖ στὸ πλούσιο κατώφλι τοῦ Ναοῦ — αὐτὸ ποιός ἄλλος πέρα ἀπὸ μένα μπόρεσε νὰ τὸ κάνει; Αὐτὸ εἶναι ποὺ κοστίζει γιὰτὶ ἀπαιτεῖ αὐτὴ τὴν ἐσωτερικὴ προσπάθεια ποὺ εἶναι ἀπείρως δυσκολότερη ἀπὸ ὅποιαδήποτε προσπάθεια τῆς ζωῆς, ἀλλὰ ποὺ δίνει ἀνταμοιβὲς σὲ ὅλο τὸ εὖρος τῆς ψυχῆς ποὺ ἡ ζωὴ δὲν θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ δώσει. Αὐτὸ τὸ βῆμα συνίσταται, ἐφόσον συμβοῦν ὅλα αὐτά, ἐφόσον πραγματοποιηθοῦν ὅλα αὐτὰ πλήρως καὶ ἀπὸ κοινοῦ — ναί, ἐφόσον χρησιμοποιηθοῦν οἱ τρεῖς αὐτὲς ὀξυδερκεῖς μέθοδοι μέχρι ἐξαντλήσεως, στὸ νὰ περάσουμε ἀμέσως τὴν αἰσθησιμὴ μέσα ἀπὸ τὸ φίλτρο τῆς καθαρῆς εὐφυΐας, νὰ τὴ διηθήσουμε μέσω τῆς ἀνώτερης ἀνάλυσης, προκειμένου νὰ σμιλευθεῖ σὲ λογοτεχνικὸ σχῆμα καὶ νὰ πάρει ξεχωριστὴ μορφή καὶ χαρακτηριστικά. Λοιπὸν ἐγὼ τὴν ἔχω ἀπολύτως σμιλέψει. Μετέτρεψα τὸ μὴ πραγματικὸ σὲ πραγματικὸ καὶ ἔφτιαξα γιὰ τὸ ἀπρόσιτο ἓνα αἰώνιο βᾶθος. Καὶ στέφθηκα μέσα μου αὐτοκράτορας.

Διότι μὴ νομίζετε πὼς γράφω γιὰ νὰ με δημοσιεύσουν ἢ γράφω γιὰ νὰ γράφω ἢ ἔστω γιὰ νὰ κάνω τέ-

χνη. Γράφω γιατί αυτός είναι ο στόχος, ἡ ἀνώτατη ἐκζήτηση, ἡ ἰδιοσυγκρασιακὰ παράλογη ἐκζήτηση, □ τῆς καλλιέργειας τῶν ψυχικῶν μου καταστάσεων. Ἄν παίρνω μιὰ αἴσθησή μου καὶ τὴν ξετυλίγω μέχρι νὰ μπορέσω νὰ ὑψάνω μ' αὐτὴν τὴν ἐσωτερικὴ πραγματικότητα τὴν ὁποία ἀποκαλῶ ἢ *Τὸ δάσος τῆς ἀποξένωσης*, ἢ *Ταξίδι πὸν δὲν ἔγινε ποτέ*, πιστέψτε με ὅτι τὸ κάνω ὄχι γιὰ νὰ ἀκουστεῖ μιὰ πρόζα διαυγῆς καὶ σπινθηροβόλα, ἢ ἔστω γιὰ νὰ ἀπολαύσω τὴν πρόζα μου —παρότι αὐτὸ ἐπιθυμῶ, αὐτὴ τὴν τελικὴ ἐκζήτηση προσθέτω, σὰν μιὰ αὐλαία πὸν πέφτει ὠραία πάνω στοὺς διάκοσμους τοῦ ὄνειρου μου—, ἀλλὰ προκειμένου νὰ δώσω πλήρη ἐξωτερικότητα σὲ ὅ,τι εἶναι ἐσωτερικό, προκειμένου νὰ πραγματοποιήσω ἔτσι τὸ μὴ πραγματοποιήσιμο, νὰ συζεύξω τὸ ἀντιφατικὸ καὶ, καθιστώντας τὸ ὄνειρο ἐξωτερικό, νὰ τοῦ δώσω τὴν ὑπέρτατη ἐξουσία τοῦ καθαροῦ ὄνειρου, ἐγὼ πὸν εἶμαι ὁ στάσιμος τῆς ζωῆς, ὁ σμιλευτῆς ἀνακριβειῶν, ὁ ἄρρωστος αὐλικὸς τῆς ψυχῆς Βασίλισσάς μου, διαβάζοντάς της στὸ σούρουπο ὄχι τὰ ποιήματα πὸν βρίσκονται στὸ βιβλίο, ἀνοιχτὸ πάνω στὰ γόνατά μου, τῆς Ζωῆς μου, ἀλλὰ τὰ ποιήματα πὸν κατασκευάζω καὶ παριστάνω πῶς διαβάζω, ἐνῶ αὐτὴ παριστάνει πῶς ἀκούει, καθὼς τὸ Σούρουπο, ἐκεῖ ἔξω δὲν ξέρω πῶς ἢ ποῦ, γλυκαίνει, πάνω σ' αὐτὴ τὴ μεταφορὰ πὸν ὑψώνεται μέσα μου σὲ Ἀπόλυτη Πραγματικότητα, τὸ ἑλαφρὸ καὶ ἔσχατο φῶς μιᾶς μυστηριώδους πνευματικῆς μέρας.

ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΗΣ ΑΝΗΣΥΧΗΣ ΝΥΧΤΑΣ

Τὸ λυκόφως στὶς ἀρχαῖες πόλεις, μὲ τὶς ἄγνωστες παραδόσεις γραμμένες στὶς μαῦρες πέτρες τῶν ἐπιβλητικῶν κτιρίων· τὰ τρεμάμενα πρωινὰ στὰ πλημμυρισμένα, ἐλώδη, ὑγρά, ὅπως ἡ ἀτμόσφαιρα πρὶν βγεῖ ὁ ἥλιος, λιβάδια· τὰ δρομάκια ὅπου τὰ πάντα μποροῦν νὰ συμβοῦν, τὰ βαριά μπαῦλα στὶς φτωχικὲς αἴθουσες· τὸ πηγάδι στὸ βάθος τῆς ἀγροικίας στὸ φεγγαρόφωτο· τὸ γράμμα μὲ τοὺς πρώτους ἔρωτες τῆς προγιαγιᾶς μας ποὺ δὲν γνωρίσαμε· ἡ μυρουδιά τῆς κλεισούρας στὰ δωμάτια ὅπου φυλάμε τὸ παρελθόν· τὸ ὄπλο ποὺ σήμερα κανεὶς δὲν ξέρει νὰ χρησιμοποιήσει· ὁ πυρετὸς τὰ ζεστὰ ἀπογεύματα στὸ παράθυρο· κανεὶς στὸν δρόμο· ὁ ὕπνος ὅπου τινάζεσαι· ἡ ἀρρώστια ποὺ θερίζει τὰ ἀμπέλια· καμπάνες· ἡ ἔγκλειστη θλίψη τοῦ ζῆν... Στιγμὴ εὐλογίας τὰ εὐαίσθητα χέρια σου... Ἡ θωπεία δὲν ἔρχεται ποτέ, ἡ πέτρα τοῦ δαχτυλιδιοῦ αἰμάσσει στὸ μισοσκόταδο... Ἐκκλησιαστικὲς ἐορτὲς χωρὶς πίστη στὴν ψυχὴ· ἡ ὕλικὴ ὁμορφιὰ τῶν κακοφτιαγμένων καὶ ἄσχημων ἀγίων, ρομαντικὰ πάθη στὴν ἰδέα νὰ τὰ αἰσθανόμαστε, ἡ μυρουδιά τῆς θάλασσας, προχωρημένη νύχτα, στὶς ἀποβάθρες τῆς πόλης ποὺ ἡ παγωνιά τὴν κάνει πιὸ ὑγρή...

Ἴσχνὰ τὰ χέρια σου, πετοῦν πάνω ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἡ ζωὴ ἀπάγει. Μακριοὶ διάδρομοι καὶ οἱ ἐπάλξεις, παράθυρα κλειστὰ πάντα ἀνοιχτά, τὸ κρῦο στὸ ἔδαφος

ὅπως τὰ μνήματα, ἢ νοσταλγία νὰ ἀγαπᾶς σὰν ἓνα ταξίδι ποῦ δὲν ἔκανες σὲ ἀτελείωτες χῶρες... Ὀνόματα ἀρχαίων βασιλισσῶν... Βιτρὸ ὅπου ζωγράφισαν γεροδεμένους κόμητες... Τὸ πρωινὸ φῶς ἀκαθόριστα διάσπαρτο, σὰν κρῦο λιβάνι στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ἐκκλησίας ποῦ συγκεντρώνεται στὴ σκοτεινὰ τοῦ ἀπροσπέλαστου ἐδάφους... Τὰ στεγνὰ χέρια τὸ ἓνα πάνω στὸ ἄλλο.

Οἱ τύψεις τοῦ μοναχοῦ ποῦ συναντᾷ στὸ ἀρχαιοτάτο βιβλίο, στοὺς παράλογους ἀριθμούς, διδαχὲς τῶν μάγων, καὶ στίς διακοσμητικὲς γκραβουῦρες τὰ στάδια τῆς Μύησης.

Ἀκρογιαλιὰ στὸν ἥλιο ὁ πυρετὸς μέσα μου... Ἡ θάλασσα ποῦ κάνει τὴν ἀγωνία στὸν λαιμὸ μου νὰ λάμπει... Τὰ μακρινὰ ἰστία καὶ πῶς πλέουν στὸν πυρετό μου... Στὸν πυρετὸ τὰ σκαλιὰ γιὰ τὴν παραλία... Ζέστη στὴ δροσερὴ θαλασσινὴ αὔρα, *mare vorax, mīnax, mare tenebrosum*⁵ — ἡ σκοτεινὴ νύχτα ἐκεῖ μακριὰ γιὰ τοὺς ἀργοναῦτες καὶ τὸ μέτωπό μου νὰ καίει, οἱ πρωτόγονες καραβέλες...

Ὅλα εἶναι τῶν ἄλλων, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ θλίψη τοῦ νὰ μὴν τὰ ἔχουμε.

Δῶσε μου τὴ βελόνα... Σήμερα λείπουν μέσα στὸ σπῆτι τὰ μικρὰ τῆς βήματα καὶ τὸ νὰ μὴν ξέρουμε ποῦ

---

5. Λατινικὰ στὸ πρωτότυπο: θάλασσα ἀδηφάγα, ἀπειλητική, θάλασσα σκοτεινὴ.

στο καλό βρίσκεται, και τί να φτιάχνει με πιέτες, χρώματα και καρφίτσες... Σήμερα τὰ ραφτικά της εἶναι κλεισμένα γιὰ πάντα στὰ συρτάρια τοῦ κομοῦ —ἀχρείαστα— και δὲν ὑπάρχει ἡ ζεστασιὰ τῶν χειρῶν ποὺ ὄνειρευτήκαμε γύρω ἀπὸ τὸν λαιμὸ τῆς μητέρας.

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Πᾶνε τώρα ἀρκετοὶ μῆνες ποὺ με βλέπετε νὰ σᾶς κοιτάζω, νὰ σᾶς κοιτάζω διαρκῶς, πάντα με τὸ ἴδιο ἀβέβαιο και εὐγενικὸ βλέμμα. Ξέρω ὅτι τὸ ἔχετε παρατηρήσει. Καὶ καθὼς τὸ ἔχετε παρατηρήσει, πρέπει νὰ σᾶς φαίνεται περίεργο ὅτι αὐτὸ τὸ βλέμμα, χωρὶς νὰ εἶναι πραγματικὰ δειλὸ, δὲν παίρνει ποτὲ κάποιο νόημα. Πάντοτε προσεκτικὸ, ἀκαθόριστο και ἀμετάβλητο, θαρρεῖς εὐχαριστημένο με τὸ νὰ εἶναι μόνο ἡ λύπη ὄλου αὐτοῦ τοῦ πράγματος... Τίποτα περισσότερο. Καὶ μέσ' ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ σκέφτεστε ὅλα αὐτὰ —με ὅποιο συναίσθημα κι ἂν με σκέφτεστε— πρέπει νὰ ἔχετε μαντέψει τίς πιθανές μου προθέσεις. Πρέπει νὰ ἔχετε ἐξηγήσει στὸν ἴδιο σας τὸν ἑαυτό, χωρὶς νὰ σᾶς εὐχαριστεῖ ἡ ἐξήγηση, ὅτι εἶμαι ἓνας δειλὸς ἰδιαιτέρως και περίεργος ἢ κάποιο εἶδος ἑνὸς πράγματος ποὺ μοιάζει με τρελό.

Κυρία μου, δὲν εἶμαι, ὡς πρὸς τὸ ὅτι σᾶς κοιτάζω, οὔτε κυριολεκτικὰ δειλὸς οὔτε δηλωμένα τρελὸς. Εἶμαι κάτι ἄλλο πρωταρχικὸ και διαφοροτικὸ, ὅπως, χωρὶς νὰ ἐλπίζω νὰ με πιστέψετε, θὰ σᾶς ἐκθέσω. Πόσες φορὲς μουρμούρισα στὸ εἶναι σας ποὺ τὸ ὄνειρευό-

μουν: κάντε τὸ καθήκον σας τοῦ ἀνώφελου ἀμφορέα, ἐκπληρῶστε τὴν ἀποστολή σας τοῦ ἀπλοῦ κυπέλλου.

Μὲ τί νοσταλγία τῆς ιδέας ποῦ εἶχα θελήσει νὰ σχηματίσω γιὰ σᾶς κατάλαβα μιὰ μέρα ὅτι ἦσασταν παντρεμένη. Ἡ μέρα ποῦ τὸ ἔμαθα ὑπῆρξε τραγικὴ γιὰ τὴ ζωὴ μου. Δὲν ἔνιωσα ζήλια γιὰ τὸν σύζυγό σας. Δὲν σκέφτηκα ποτὲ ἂν εἶχατε σύζυγο. Ἀπλῶς καὶ μόνο ἔνιωσα νοσταλγία γιὰ τὴν ιδέα ποῦ εἶχα γιὰ σᾶς. Ἄν μιὰ μέρα μάθαινα τὸ παράλογο ὅτι μιὰ γυναίκα σ' ἔναν πίνακα —ναί, αὐτὴ ἀκριβῶς— ἦταν παντρεμένη, ἢ ὀδύνη μου θὰ ἦταν ἡ ἴδια.

Νὰ σᾶς κατέχω; Δὲν ξέρω πῶς γίνεται αὐτό. Ἀκόμα κι ἂν ἔφερα πάνω μου τὸ ἀνθρώπινο στίγμα νὰ τὸ γνωρίζω, πόσο ἄθλιος θὰ ἦμουν στὰ ἴδια μου τὰ μάτια, πόσο ἐνεργητικὸς ὑβριστῆς τῆς ἴδιας μου τῆς μεγαλοσύνης, νὰ μοῦ περάσει ἔστω ἀπὸ τὸ μυαλὸ νὰ ἐξομιωθῶ μὲ τὸν σύζυγό σας!

Νὰ σᾶς κατέχω; Μιὰ μέρα ποῦ θὰ περνᾶτε μόνη σας ἀπὸ ἓναν σκοτεινὸ δρόμο μπορεῖ κάποιος νὰ σᾶς ἐπιτεθεῖ καὶ νὰ σᾶς ἀποκτήσει, μπορεῖ ἀκόμα καὶ νὰ σᾶς γονιμοποιήσει καὶ ν' ἀφήσει πίσω του αὐτὸ τὸ ἴχνος στὴ μήτρα σας. Ἄν τὸ νὰ σᾶς κατέχω εἶναι νὰ κατέχω τὸ κορμί σας, τί ἀξία ἔχει αὐτό;

Ἄν δὲν κατέχω τὴν ψυχὴ σας;... Πῶς γίνεται νὰ κατέχεις μιὰ ψυχὴ; Μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ἓνας ἐπιδέξιος καὶ ἐρωτευμένος ποῦ θὰ καταφέρει νὰ κατέχει αὐτὴ τὴν «ψυχὴ» □. Ἄς γίνεῖ σύζυγός σας αὐτός... Θὰ θέλατε νὰ κατέβω στὸ ἐπίπεδό του;

Πόσες ώρες έχω περάσει σὲ μυστική συναναστροφή
μὲ τὴν ἰδέα σας! Πόσο ἔχουμε ἀγαπηθεῖ, μέσα στὰ
ὄνειρά μου! Ἄλλὰ ἀκόμα κι ἐκεῖ, τ' ὀρκίζομαι, ποτὲ
δὲν ὀνειρεύτηκα νὰ σᾶς κατέχω. Εἶμαι λεπτὸς καὶ
ἀγνὸς ἀκόμα καὶ στὰ ὄνειρά μου! Σέβομαι ἀκόμα καὶ
τὴν ἰδέα μιᾶς ὀμορφῆς γυναίκα.

* * *

Αναζητήστε το [εδώ](#)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
GUTENBERG

www.gutenbergbooks.gr

 [/gutenbergbooks](https://www.facebook.com/gutenbergbooks)